

SİMİT ve PEYNİR'le BİLİM İNSANI ÖYKÜLERİ

Alexander
von
Humboldt

(1769-1859)

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözlü

1779 yılında bir haziran sabahı. Prusya'da, Humboldt ailesinin Berlin civarındaki yazlık evindeyiz.

Uaaaa! Oh, ne güzel bir gün. Bir an önce kahvaltımızı edip kendimizi dışarı atalım Sivriburun.

Hev, hev!

Bir dakika, bir dakika. Bu işte bir yanlışlık olmasın Peynirciğim? Berlin, Rusya'da değil Almanya'da çünkü.

Rusya değil Prusya yazıyor zaten Simitçiğim. Prusya, Almanya kurulmadan önce o coğrafyada hüküm süren krallığın adı.

Kahvaltıdan sonra yazlık evin arazisindeki korulukta dolaşmaya çıkarlar.

Günaydın *Juglans regia* yani ceviz ağacı fidanı. Bakıyorum kışın döktüğün yaprakları hızla tazeliyorsun. Harika.

Alexander'ın ailesi hayli varlıklıymış anlaşılan.

Bakalım... Annesi büyük bir aileden geliyormuş. Eskiden subay olan babası da o dönemde Prusya sarayında yöneticiymiş.

Günaydın yaprağın ucundaki çiye damlasından su içen *Coccinella septempunctata* yani uğur böceği. Sana da kolay gelsin dün geceki rüzgârda hasar görmüş ağını onarmakla meşgul *Araneus diadematus* yani bahçe örümceği.

Gördüğü her canlıya, üstelik Latince isimleriyle selam verirse zor biter bu sabah yürüyüşü.

Ha ha! Baktığı her yerde bir ayrıntı fark ediyor işte çocuk.

Aaa, bu bir çakmak taşı sanırım. Bu güzel taşla dikkatimi çektiğin için teşekkür ederim Sivriburun. Kayaç koleksiyonuma hoş geldin.

Büyüyünce biyolog ya da zoolog olur herhâlde diye düşünüyordum ama Alexander sadece doğadaki canlılara değil cansızlara da meraklı gibi.

Evet. Zaten odası küçük bir doğa tarihi müzesi gibiydi.

Alexander evlerini çevreleyen korulukta çocukluğu boyunca pek çok yaz geçirdi. Böylece doğayı yakından tanıma şansı buldu. Yıllar geçtikçe dünyanın başka coğrafyalarını merak etmeye başladı.

Yıllardır dolaşmamıza rağmen sayılarını hâlâ bilemediğim çoklukta bitki, mantar ve hayvan türü yalnızca birkaç kilometrekarelik bu koruda bile birbiriyle uyum içinde yaşıyor. Kitaplarda okuduğum tropik ülkelerdeki balta girmemiş yağmur ormanlarında da böyle midir sence Sivriburun?

Hev!

Okuyup görelim.

Bence de hev! Gözünü uzak diyarlardaki tropik ormanlara diktğine göre kâşif olacak.

Bulduğu ilginç bitki ve taşları toplayıp etiketleme hobisi nedeniyle öğretmenleri tarafından "küçük eczacı" diye çağrılan Alexander üniversitede siyasi tarih, finans ve ekonomi okumaya başladı. Ancak doğaya duyduğu ilgi ağır bastı. Eğitimine botanik, jeoloji ve minerolojiyle devam etti. 1790 yılında kaydolduğu maden okulundan mezun olana dek vaktini sabahları yer altı madenlerinde, öğleden sonraları ise okulda ders çalışarak geçiriyor, akşamları da çevredeki kırsal alanda ilginç bitkiler ve kayalar toplamayı sürdürüyordu.

Madencilik, yer altında tehlikeli durumlarla karşılaşılabilen bir meslek olduğundan çok dikkatli çalışmayı gerektiriyordu. Bir maden müfettişi olarak çalışmaya başlayan Alexander, hassas ölçümler ve kimyasal analizler yapmaya yarayan bazı bilimsel cihazları da tanıma fırsatı buldu.

Bu ahşap dikmeler çürümeye mi başlamış? Bakımsızlık yüzünden maden galerilerinin çökmesini istemeyiz.

Ben yağmur ormanlarına gideceğini düşünmüştüm. Sonra madencilik işleri ağır bastı demek ki. Ne dersin, orman hayaline geri döner mi sence?

Bir an önce dayanıklılık hesaplarını yapayım. Yenileriyle değiştirmek gerekebilir.

Dur bakalım. Bu henüz Alexander'ın bilim yolculuğunun başlangıç aşaması gibi geldi bana.

Bu süreçte madencilerin iş güvenliğini artıracak projeler geliştirdi, çalışma ortamlarını iyileştiren yeni bir havalandırma sistemi tasarladı. İşlerini daha güven içinde yapabilecek bilgilere sahip madencilerin yetişebilmesi için bir de teknik okul kurdu.

Arkadaşlar! Bu lambanın alevindeki renk değişimine göre madende tehlikeli gazlarla dolu bir bölgeye yaklaştığımızı anlayabileceğiz.

Güzel, güzel. Aferin. İşini düzgün yapıyor bu adam.

Bakalım başka neler yapacak?

Bir gün Berlin'den çok uzakta, ülkenin öteki ucundaki bir madeni denetlerken eline ulaşan mektup Alexander von Humboldt'u telaşlandırdı.

Geçmiş olsun Alexander abi.

Evet Alexander abi, geçmiş olsun.

Memleketine giden Alexander'ın korulukta dolaştığı sırada gençlik hayalleri gözlerinin önüne geldi. Hayalindeki bilimsel keşif yolculuğuna çıkmaya karar verdi.

Bak Peynirciğim, gemiyle Atlas Okyanusu'nu geçip Avrupa'dan Güney Amerika'ya gidiyor. Bil bakalım orada küçüklüğünden beri hayal ettiği ne var?

Tabii ki uçsuz bucaksız yağmur ormanları!

Yolculuk için bir yıldan fazla hazırlık yaptı. Madencilik kariyerinde hayatına giren ölçüm ve analiz aletlerini kapsayan eksiksiz bir bilimsel araştırma seti oluşturdu. Kurduğu küçük ekiple birlikte günümüzde Venezuela'ya ait olan sahillere ulaştığında 30 yaşındaydı.

Yaban hayatını araştırmaya gittiler ama orada da insanlar karşılıyor onları.

Elbette. İnsan da doğanın bir parçası değil mi zaten Simitçiğim?

Ekip, yaşadıkları toprakları karış karış tanıyan yerli halklarla birlikte çalıştı. Bu sayede Amazon'dan sonra Güney Amerika'nın en büyük nehirlerinden biri olan Orinoco'nun havzasını kaybolmadan haritalandırıp iki devasa nehrin aslında birbirine bağlı olduğunu gördüler.

Ayağınızı sudan çekin Bay Humboldt. Yoksa timsahlar "ham ham!"

Avrupalılar Atlas Okyanusu'nun karşı kıyısında Asya değil varlığını bilmedikleri bir başka kıta olduğunu 1492 yılında anlamıştı, değil mi?

Evet. Üzerinden üç yüz yıl geçmiş ama Avrupalılar için o dönemde Amerika hâlâ gizem dolu.

Adım attıkları her yerin ayrıntılı haritasını çıkardılar.

Bastığınız yere dikkat edin Bay Humboldt. Yoksa yılanlar "ham ham!"

Humboldt sağ salim evine dönebilecek mi acaba?

Öyküsünü okuduğumuza göre dönmüştür, merak etme.

Humboldt yıllar boyunca binlerce sayfa not aldı, bitki örnekleri topladı, hayvanları resimleyerek kayıt etti.

Ve "ham yapılmamayı" başardı!

Ha ha ha!

Bir süre sonra rotayı Güney Amerika'nın batı kıyısına, And Dağları'na doğru çevirdi. O dönemde dünyanın en yüksek dağı olduğu düşünülen Chimborazo Dağı'na tırmanıp orada da ölçüm ve gözlemler yaptı.

Nasıl yani, o dönemde Everest Dağı ve Himalayalar'daki diğer zirveler bilinmiyor muymuş?

Biliniyormuş ancak Everest ve yakınındaki dağların o yıllarda henüz yükseklik ölçümleri yapılmamış Simitçiğim.

Beş yıl süren yolculuğunun sonunda Avrupa'ya yanında büyük bir bilgi hazinesiyle döndü. Akıcı bir dille yazdığı kitaplar ile müzelere bağışladığı, gören herkeste hayret ve hayranlık uyandıran örnekler onu büyük üne kavuşturdu.

Yani artık kendisine...

...coğrafyacı, kâşif ve doğa bilimci Alexander von Humboldt diyebiliriz.

O dönemde bu müthiş ilerici fikirleri öne süren Alexander von Humboldt'a...

...çok teşekkür ederiz.